

Байанай ыйыгар аналлаах аралдытыы «Дьикти түгэн»

МБДОУ ОСК «Сардаана»

Амма сэл. Амма улууһа

үрдүк категориялаах иитээччи

Константинова Любовь Сергеевна

Бастакы чааһа:

- «Байанай» диэн кимий оҕолоор?

- Байанай – тыа, ойуур, көтөр-сүүрэр таңарата. Байанай дьүһүнүнэн тоңус булчутугар майгынныыр таңастаах. Кини олус омунаах, үөрүннээн уонна өһүргэс эбит.

- Байанай бэйэтэ сирдээх-туомнаах ону хас биирдии булчут тутуһуохтаах; бултуу барарыгар Аал уот иччитин күндүлүүр, Байанайтан көрдөһөр, алгыс тылын этэр эбит: «Наадырбын эрэ бэрсин, ойууру-көтөрү харыстыам, үгэстэри тутуһуом!» Булчут бэйэтигэр сөп буоларын бултуохтаах, бултаабыт булда барыта туһаҕа тахсыахтаах, эбэтэр дьонугар, чугас ыалыгар бэрсиихтээх. Булчут ити алгыһын кэстэбинэ Байанай кини сырытын мэйиэдиир, булдууттан бэрсибэт. Өссө Байанай оҕонньор остуоруйа истэрин сөбүлүүр, ол иһин булчуттар тыаҕа сылдьан остуоруйа кэпсэтэллэр.

- Билигин бэлэмнэнии бөлөх оҕолорун толорууларыгар «Дьикти түгэн» остуоруйаны көрүөбүн.

«Дьикти түгэн»

(биир көстүүлээх сценка)

Оонньуур дьоно: Уйбаанчык, Байбааскы, Сэмэнчик, Кэпсээнньит.

-Арай биирдэ үс бырааттыы Уйбаанчык, Байбааскы уонна кыра уол Сэмэнчик олобуттар. Бу уолаттар наар булдуунан дьарыктанар эбиттэр. Саастарын тухары баай хара тыалары, баараҕай хайалары, сири-дойдуну кэрийэн бултаабытттар, ол бултуу-алтыы сылдьаннар, кизһэ үүтээннэригэр булчут мүччүргэннээх сырыыларыттан кэпсэппиттэр. Улахан уол Уйбаанчык манньк кэпсээбит:

-Арай биирдэ мин саңардыы булка үөрэнэ сылдьан мунан, күнү быһа хааман сылайаммын кизһэ биир ыраас уулаах көлүйэ кытытыгыгар улахан тиит мас анныгар киирэн утуйан хаалбытым. Сарсыарда күн тахсыта уһуктан ол бу диэки көрө олодохпуна, арай кыңкынас ырыалаах, кынтаҕар быһыылаах кыталыктар халлааны кырыһа көтөн кэлэн күөл кытытыгыгар түспүттэрэ.

Бу кыталыктарым ыллыы-ыллыы көлүйэни тула үңкүүлээбиттэрэр, көрдөөхтүк көрүлээбиттэрэ. Мин дьиктиргии көрбүт харахпын итэҕэйбэккэ түүл дуу, илэ дуу диэн сирэйбин-харахпын соттубутум, эппин кымаахтаан көрбүтүм, барыта илэ эбит. Ол күн мин суолбун булан, үүтээммэр этэннэ тийибитим.

- Үңкүү «Кыталыктар»

Онтон иккис быраат Байбааскы тылы ылбыт:

-Биир кыһын мин тумул тыаны быһыһынан туут хайыһар аттанан, сымнаҕас хаары үрдүнэн сырдырҕаччы тэбинэн иһэммин, табалар тохтообут сирдэригэр тийэн кэлбитим, элбэх табаны көрөммүн диктиргээммин, тыаһа суох турбутум, арай доҕоор, аар тайҕа маанылаах кыыллара кэрэ бэйэлээхтик үңкүүлээн барбаттар дуо.

Элбэхтик булка сырыттым да манньк кэрэ үңкүүнү истэ-көрө илигим, дьэ көрдүм, сөбүү диэн сөхтүм!

-Үңкүү «Табалар» Уйбаанчык, Байбааскы

Онтон, добоотоор, кырачаан булчут Сэмэнчик убайдарыттан хаалсыбатах, кини эмиэ кэпсээннээх буолбут:

- Эһиги кыырай халлаан уонна хара тыа мааныылаах кыылларын үңкүүлэрин көрөн сөхпүт-махтайбыт буоллахытына, оннооҕор мин аар тайҕа саамай ку4ттас сүрэхтээх, быһый атахтаах куобахтар үңкүүлэрин көрөн турардаахпын. Ол маннык этэ. Кыһын күн кылгас, күн сырдыгын былдыаһаммын дьиэбэр ыксаан иһэммин ойуур быыһыттан ырааһыйаҕа тахсан кэлбитим, добоор, куобах бөҕө мустубут, үнүүлэри чөрбөңнөөһү. Бэл оннооҕор куобахтар үңкүүлүүллэр эбит диэммин талахтар быыстарыттан иһийэммин болҕойон көрөн түрбүтүм.

Үңкүү «Куобахтар»

Кэпсээнньит:

- Дьэ, оҕолоор, истибиккит-көрбүккүт курдук аар тайҕа элбэх кистэлэнээх буолар. Ол дьиктилэрин түбэһэн булчуттар элбэхтик көрөллөр, үөрөллөр-көтөллөр эбит уонна булугас сыты мындыр өйдөрүнэн быһылааннары туораан дьиэлэригэр-уоттарыгар төннөн оҕолорун үөрдөллөр эбит.

Иккис чааһа: Уолаттар аҕаларын кытта күрэхтэрэ.